

Csizmadia Ervin

Miről szól a politika?

A politika nagyon sok mindent jelent, s hogy mennyit, arról elég felidézünk Benedetto Croce: *A politika elemei* című munkáját. Nagyjából azt mondhatjuk, hogy az „eszményi” politika-képvisellettől (elvek, értékek) a „földhözragadt” politikáig (korrupció, botrányok) ível a skála. E rövid cikk keretében nem törekszem e rétegek akár csak vázlatos feltárására, csupán egyetlen kérdésre koncentrálok: *miről szól a politika?*

E látszólag egyszerű kérdés is csalóka azonban. Mert ugyanazt mondhatjuk itt is, mint az első bekezdésben: a politika nagyon sok mindenről szól. Így hát megelégszünk azzal, hogy az „eszményi” politikáról beszélünk csak. Azt tekintjük át röviden, hogy eszményi, ideális értelemben miről szól a politika.

Ha ezt a szegmenst vizsgáljuk, akkor viszont újabb megkötést kell tennünk, mert ahhoz, hogy megmutassuk, *miről* szól a politika, az is szükséges, hogy megmutassuk, *kik* szólaltatják meg. Sem az első, sem a második nem magától értetődik.

Nem megyek vissza nagyon messzire, csak a felvilágosodásig. A felvilágosodás „eszményi” politikája kétirányú: van egy belpolitikai és van egy külpolitika fő célja. *Belpolitikailag* a felvilágosodás eszménye a mind több emberre kiterjesztett tudás. Egy olyan társadalom képe körvonalazódik itt, amelyben mindenki lehet a társadalom tagja, a társadalom nem – mint korábban – egy zárt, arisztokratikus közösség, hanem egy nyitott komplex rendszer. *Külpolitikailag* a felvilágosodás eszménye az egyetemessé váló emberiség, egy olyan nagy egész, amely bizonyos értelemben határok nélküli, s ez által a szabályok is egyetemesekek.

Ez egy elég világos eszmény, amely aztán a későbbiekben mindkét területen erős kihívókat kap. A belpolitikában ugyanis kiderült, hogy művelődésileg messze nem mindenki fejleszthető és a

felvilágosodás utáni „hosszú 19. században” (1789-1914) hihetetlen mennyiségű leszakadó lesz. Őket Hannah Arendt a „strukturálatlan társadalom” tagjaiként azonosítja, és ez a társadalom lázad az első világháború után a „strukturált társadalommal” szemben. Szükségtelen itt belemennünk a részletekbe; az olvasó jól ismerheti a két háború közötti rendszerekről szóló leírásokat, sőt sokak szerint napjainkban is valami hasonló, a strukturálatlan társadalom lázadása zajlik a mainstream Európa intézményes rendjével szemben.

De külpolitikailag is van erős kihívó a felvilágosodás után, s ez az egyetemes és határok nélküli Európával szemben: a *nemzetállam*. A nemzetállam azért is possible kihívó, mert koalíciót köt a 19. század vezető ideológiájával, a liberalizmussal, mi több: e társulás biztosítja a liberális rendszerek számára azt az érzelmi felhajtóerőt, amely nélkül a liberalizmus sosem válhatott volna ellenzéki ideológiából *hatalmi* ideológiává.

Már ennyiből is láthatjuk: a politika sok mindenről szól, és még nem is beszéltünk a politika *megszólaltatóiról*. Márpedig a *ki* kérdése legalább olyan fontos, mint hogy politika címén *mi* szól.

A politikát két réteg, két *kaszt* szólaltatja meg, és bizonyítani fogjuk, hogy e két kaszt eredendően más forrásokból táplálkozik. A felvilágosodás példájából kiindulva azt mondhatjuk, hogy a politikát eredendően nem politikusok, hanem politikáról író *elméleti* szerzők

szólaltatják meg. Elég a francia enciklopédistákra hivatkoznunk: ha egyikükből-másikukból lett is politikus, legtöbbjük elméleti szerző maradt. Ez nem valami véletlen a nyugati politikai fejlődésben, hanem maga a szabály. Ennek bizonyítására elég fellapoznunk Concha Győzőnek a 18. századi reformeszményekről, vagy Beksics Gusztávnak a magyar doktrínékről írott könyvét. Egybehangzóan arról írnak, hogy míg Nyugat-Európában a nagy változásokat mindig *nagy eszmék* készítették elő, addig nálunk ilyenről nem beszélhetünk, mert itt igazából vagy nem volt előzetes elméleti irodalom, vagy ha volt is, az a külföldi elméletek puszta átvételéből állt. Tehát a „*miről* szól a politika” kérdése úgy egészül itt ki, hogy „*kiről* szól a politika”. Első vetületben arról az értelmiségi kasztról szól, amely a nyugati gondolkodási hagyomány örökös terjesztője: az elméletalkotók kasztja.

A kihívó velük szemben nem egy ugyanilyen jellemzőkkel bíró alternatív elméleti kaszt, hanem: *maguk a politikusok*. Kialakul az a képlet, hogy az egyes elméleti irányzatokon belül létrejönnek különféle árnyalatok (konzervativizmus, liberalizmus, szocializmus stb.), míg a politikai kaszt érintkezik ugyan ezzel a felkínált tartalommal, de saját identitásához nem kis részben e kereteken *kívülre* kell helyeznie magát. A fent említett fogalmakat használva: míg az író-elméletalkotó kaszt a felvilágosodás és az egyetemesség teleológiáját hirdeti, a politikai kaszt kezdettől kritikusa mindkettőnek, és ez a kaszt a politikára, mint *napi* valóságra koncentrál.

Ez a felállás érvényes egészen napjainkig, mert ma is valami hasonló elrendeződést látunk. A mai világhelyezett meghatározója ismét csak (vagy inkább folytonosan) az az elméleti kánon, amely ma eszményeket sugároz a politika számára. Az olvasó könnyen azonosítani tudja ezt, ha csak megnézi, hogyan jöttek létre az 1990-es kelet-közép-európai demokráciák. Nem politikai, hanem elsődlegesen elméleti alapokról, amit a tranzitológia nyújtott. A tranzitológia volt az akkori átmenet *elméleti kódja*, ahogyan pár évszázaddal korábban a felvilágosodás. Ez az elmélet aztán később elveszítette a jelentőségét, de jöttek helyette mások, és ezek a mások újra csak azt mutatják, amit a felvilágosodás időszakának egyetemes ideológiája. A 21. század „új egyetemessége” épp oly elméleti konstrukció, mint az előd-elmélet, és vele szemben épp úgy megfogalmazódnak a gyakorlati politika felől kihívó gondolatok, mint az előddel szemben.

Mindebből talán már érthető, hogy miért is van manapság annyi úgynevezett „összeesküvés-elmélet”. A válasz voltaképpen egyszerűbb, mint gondolnánk. Ha a politika nem lenne rétegzett, ezek az elméletek nem léteznének. Ha a politikát „személyteleníteni” tudnánk, és a politika csak a „*miről*” szólna, nem lenne probléma, hiszen csak azonosítanunk kellene az eszményeket. De – mint láttuk – a politika a „*kiről*” is szól, azokról, akik esetünkben nagyon is azonosíthatók, ha nem is úgy, mint a „klasszikus” összeesküvésekben hívők teszik. Ők ugyanis azt mondják, hogy a világot a háttérből manipulálja egy szűk és soha meg nem választott kaszt. Ez félreviszi a gondolkodást. A világot

nem manipulálják, ellenben a (nyugati) világot az ókortól kezdődően elméletileg *leképezik* azok a gondolkodók, akik ezzel nevelik, szocializálják is a nyugati társadalmakat. Az, hogy létezik „eszményi” politika, nekik köszönhető, még akkor is, ha természetesen sok gondolatuk vitatható.

Innen szemlélve talán már jobban érthető, hogy ha nem is a maga teljességében, de lényegét tekintve miről is szól a politika. A folyamatok elé kitűzött eszményi célokról és a valóság préselő nyomásáról egyszerre. Az eszményeket mindig elméletalkotók állítják elő, a mindennapos politikát pedig politikai aktorok. A két halmaz sosem egyezik meg, és a kettő között van még egy nagy különbség. Míg az elméletalkotók mindig megtalálják a maguk politikusait, addig ott, ahol ez az elméletalkotó kaszt nincs vagy csak gyengén van jelen, a politikai kaszt sokszor elméletalkotó vonásokat is kénytelen magára öltetni. Magyarországon egészen biztosan ez az utóbbi kaszt van most hatalmon. Ugyanakkor – hogy tovább bonyolítsuk a kérdést – nem biztos, hogy a mai hatalmi elit ellenfelei is nem ugyanebből a körből kerülnek ki. Magyarországon (visszaulva Conchára és Beksicsre) nincsenek jelen forradalmi, nagy tartalmakat magukban foglaló elméletek. Nem véletlen, hogy a mai rendszerváltó lázadásnak sincs elméleti, annál nagyobb indulati előkészítése.

Miről szól tehát a magyar politika? A *miről* kérdése híján a *kiről*. Nem csoda, ha Orbán rendszerének elsöprése a cél.

A nyugati történelmi mintázat (előbb elmélet, aztán politikai stratégia) itthon követhetetlen.

